

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Prudentia circa suam personam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

Quam sit necessaria prudentia Oratori. Cap. Primum.

Discretio, ut B. Antonio placet, maxima virtutum est, ut
 quæ omnium humanarum actionum mensura sit, dux, & *Cass. Coll.*
 arbitra: D. Bon. & Ber. super Cant. Discretio, ait, non tam *2. Abb.*
 est Virtus, quam quædam moderatrix, & auriga virtutum, *Moyssis c. 2*
 quædam affectuum, & morum doctrix, Tolle hanc, & virtus *In Pbar.*
 vitium erit, eoque magis necessaria est Christiano Oratori, *l. 2. c. 27.*
 quo gravius est concionandi munus, magisq; publicum, & plu-
 ra ut ritè præstetur requirit; nam per imprudentiam multa
 peccantur, quæ facile auditores multi animadvertere, atque
 adeò ipsis oculis conspiciere possunt, & experimento constat
 hanc ob causam multos multorù censuræ, & obtreccionibus,
 ne dicam risui expositos esse. Atque equidem sic existimo, ex
 omnibus disciplinis, & artibus nullam esse quæ maiori pruden-
 tia, & consilio egeat, quam hæc concionandi facultas; quanti-
 enim consilij est de rebus gravissimis vnum dicere, promiscuo
 audiente populo, atque ita temperare dictionem non solum, ut
 ingenijs, auribus, ac Iudicijs satisfiat, sed etiam aptè ad pro-
 positum finem congruenter, loco, auditori, temporiq; dicatur;
 quoniam cæterarum actionum homines spectati, & probati, ut
 est apud M. Tullium; si quando aliquid minus benè faciunt,
 quæ solent, aut omnino noluisse, aut valetudine impeditos nò
 potuisse consequi id, quod sciunt, putantur. Oratores non itè,
 itaq; excusationem vix vllam inveniunt. Verum enimvero quæ
 necessaria prudentia in hoc munere est, tam difficulter doceri
 potest præceptis & institutionibus, à natura enim maxima ex
 parte pendet, & quodã rectè existimãdi de singularibus rebus,
 prout usus fert, innato iudicio. Eloquentiæ fundamentum meritò
 prudentiam statuit idem Tullius, quàm facultate præclaram
 arte mediocrem confitetur. Qui illud etiam rectè docet sem-
 per eloquentiæ moderatricè fuisse auditorum prudentiam, si
 quidè ea debet esse Oratoris prudentia, ut ad auditorum pruden-
 tiam, ac rectum Iudicium sese accomodet. Principio igitur il-
 lud ego adnotarim multum referre, ut prudens Concionator do-
 tes sibi à natura inditas in dicendo bene cognoscat, atque eas
 arte, & Industria perficiat, nihilq; supra vires, & ingenium au-
 deat. Aliqui firma latera, ac vocè robustam habent, hi in gene-
 re contentioso persistant. Quibusdã genus dicendi fufum con-
 gruit, alijs magis cõcisum, & interruptum. Hi feruntur natura
 ad affe-

Prudentia in Oratore summa necessitas.

Prudentia difficilè docetur.

Suas vires cognoscat Orator.

ca-
pru-
i la-
ver-
Viri-
vir-
pri-
e fe-
ertiz
obus
ip-
res.
o de
ioni-
m-
em-
ndu-

ad affectus lenes excitandos, illi ad vehementiores, nonnulli idonei magis ad docendum sunt, quã ad commouendos animos. Multum igitur refert, si benè se ipsum quisque, & quid valeat, & quantum ex omni parte dignoscatur, & in eo se maxime genere exerceat, in quo proficere plurimum possit, hæc autè sui notitia ad hoc etiam valde proderit, ut se ipsum, vel moderetur, vel vigeat. Qui natura sunt vehementiores, ac liberiores in dicendo, debent sibi modum adhibere, cum præsertim in vitiis, sceleratissq; homines inuehantur, ne discretionis limites excedant. Memini me audisse Concionatores, qui cum essent naturæ feruidioris, dum peccata arguebant, eo ferebantur impetu, ut sensibus penè abalienati, multa dicerent per amplificationem, quæ multorum aures, & animos offendebant, quin etiã Viris sensatis adeo fuere graues, ac molesti, ut aliquando coacti fuerint superiores ipsi silentium indicere, vel in alias Ciuitates amandare. Qui autem natura sunt remissi, ac lenti, in quibus non est bilis, sed phlegma dominatur; debent quibusdam quasi calcaribus se ipsos excitare fortius, & audacius loqui. Hanc planè prudentiæ noticiam in Christiano Oratore optimè docet nos D. Paulus, qui Titum monet, ut arguat cum omni Imperio. Timotheo autem præcipit, ut arguat cum omni patientia. Quid est, ait Gregorius, quod vni imperium, alteri præcipit patientiam, nisi quod alterum lenioris spiritus, alterum verò feruentioris esse conspexit? leni per auctoritatem iniungenda erat seueritas imperij, Is autem qui spiritu feruebat, per patientiam temperandus fuerat, ne si plus iusto effrueretur, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sanata vulneraret.

Auditorum ingenia cognoscenda. Secundò ad prudentiam Concinatoris pertinet non solum se ipsum, ac vires suas habere perspectas, sed etiam Auditorum mores, & ingenia explorare sedulo, & pro eorum modo, seque, suaq; omnia cõparare, ut inde fructum percipere vberiorè possint; Vnde idem Greg. pensare (inquit) doctor debet, quid loquatur, cui loquatur qualiter, & quantum loquatur. Si enim vni horum defuerit, locutio apta non erit & affert illud Leuit. si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti. Recte offert Concinator, si accedat cum bona intentione, sed non rectè diuidit, si discretionem careat, Et alibi, Debet (ait) subtiliter is qui docet, perspicere ne plus studeat, quam ab audiente capiat, prædicare, debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum paruis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quam auditoribus

Hom. 11. in Ezech. quatur, cui loquatur qualiter, & quantum loquatur. Si enim vni horum defuerit, locutio apta non erit & affert illud Leuit. si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti. Recte offert Concinator, si accedat cum bona intentione, sed non rectè diuidit, si discretionem careat, Et alibi, Debet (ait) subtiliter is qui docet, perspicere ne plus studeat, quam ab audiente capiat, prædicare, debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum paruis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quam auditoribus

Lib. 20. Mor. c. 2. quatur, cui loquatur qualiter, & quantum loquatur. Si enim vni horum defuerit, locutio apta non erit & affert illud Leuit. si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti. Recte offert Concinator, si accedat cum bona intentione, sed non rectè diuidit, si discretionem careat, Et alibi, Debet (ait) subtiliter is qui docet, perspicere ne plus studeat, quam ab audiente capiat, prædicare, debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum paruis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quam auditoribus

toribus prodesse. Non cuiusvis est ò Viri, (inquit Nazianz.) differere, non inquam cuiusquam est, non adeo vilis, ac protrita hæc res est; & eorum qui adhuc humi reptant. Addam etiam, non cuiusvis temporis, nec apud quosvis, nec de quibusvis, sed certo tempore, & apud certos homines, & aliquo vsu hoc faciendum est.] Hæc & plura egregiè in horum explicatione, Nazianz. quibus manifestus fit error eorum qui difficiles quaestiones ex Scholastica doctrina depromptas multitudini proponunt. Si enim ipsimet Theologiæ studiosi post multas disputationes, & retractationes capere eas vix possunt, quorsum in populari concione tractantur, nisi demum id agitur, vt hi qui concionantis doctrinam percipere non potuerunt, existiment videri esse eum raræ eruditionis, atq; ingenio peracutum. Alter Greg. Concionatores cõparat gallo, cui Deus dedit intelligentiã, vt discernat noctis horas, anteqm fundere cantus incipiat; & doctori datur virtus discretionis, vt aduertat quid, quibus, quando, quomodo instruat.] Aug. etiam Angeli Dei sunt prædicatores veritatis, qui in schala Iacob ascendebant, & descendebant; ascendunt, vt erigant magnos; descendunt, vt nutriant paruos. Vide ascendentem Paulum, siue mente excedimus Deo, Vide descendentem, siue sobrij sumus vobis; Vide ascendentem, Sapientiam, loquimur inter perfectos: Vide descendentem, lac vobis potum dedi, non escam.] Riccar. de S. Viç. sic explicat illud Apoc. 11. Metire templum, & altare, & adorantes in illo, docet nihil aliud esse, quam semetipsum auditorum intelligentiæ accommodare. Quod etiam Christus innuit illis verbis, quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? In quæ verba Greg. Exprimatur (ait) modus verbi, ne cum angusto cordi incapabile aliquid tribuitur extra fundamentum, & confirmat ex 1. Cor. c. 3. & Exod. 34.

Debet Concionator medicum imitari pro varietate non morborum tantum, sed habitudinum cuiusque diuersa remedia, ac medicamenta comparantem. Nam ille planè imperitus sit, qui omnibus vno eodemque collyrio mederi contendat. Imitare D. Paulum, qui admirabili, ac diuina, qua præditus erat sapientia & prudentia, omnibus ita accommodare sese studebat, vt diceret omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem, quasi quidam Protheus spiritualis in varias sese figuras, atque ora conuertens, doctis, & indoctis (aiebat) debitor sum: graecis, & barbaris; nec secus, vt quoddam speculum omnes in se-
rerum

Orat. 1. de
Theol.

Imprudencia
quorundam,
qui difficiles
quaestiones
tractant.

3. Mor. c. 4.

In Psal. 44
Gen. 28. 11

2. Cor. 3.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Luc. 12.

3. p. pass.
c. 5.

1. Cor. 9.

Lib. 2. c. 13

Inst.

Prudentiæ est aliquando artis præcepta relinquere.

Loquatur ad rem.

In Cant.

serm. 23.

Nimius feruor est contra prudentiã.

In princ.

prou. Homil. 41.

Quatuor fontes prudentiæ concionatoris

rerum formas representabat, vt omnes ad Christum adduceret. Confirmant autem id præceptum etiam profani Eloquentiæ magistri, quorum Fabius in libro suarum institutionum docet, ad prudentiam spectare Oratoris, vt si quando iudicauerit expediens causæ, non sit astrictus præceptionibus artis. Res duas (inquit) in omni actu spectet Orator, quid decet, quid expediat, expedit autem sapè mutare ex illo constituto, traditque ordine, aliqua, & interim decet, vt in statuis, ac picturis videmus variari habitus, vultus, status. Tertio ad prudentiam item pertinet, vt non solum benè loquatur, sed etiam ad rem, de qua sermonem instituit. Vetus narrat historia, quod cum quidam disertè diceret ferreturque volubilitate verborum, causamque omnino non tangeret, prudens auditor, ac Iudex benè (inquit) benè, sed quorsum istud tam benè? Quarto Bernardus discretionem hanc requirit, ne immoderato feruore plus æquò excedat. Discretionis virtus ait absque Charitatis feruore iacet, & feruor vehemens, absque discretionis temperamento præcipitat, feruor ergo discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Quinto facit etiam ad rem doctrina Basil. vbi docet duplicem esse prudentiam, alteram falsam, quæ verusutia est, pronior ad proprium commodum, & ad simpliciores, credulosque decipiendos, & habet sermonem variū, artificij plenum ad ea tantum, quæ colloquentibus placent: sed vera prudentia est cognitio eorum, quæ agenda, vel nò agenda sunt, quam qui ritè sectatur, nunquam ab officio virtutis abscedit, & habet sermonem sobrium, simplicem, atque vniformè. Denique aio hanc prudentiam ex quatuor pendere veluti principijs ac fontibus. Natura, Doctrina, Experientia, & Consilio virorum prudentum: in hoc enim munere nemo sibi ipse est satis. Vtendum igitur libenter consilio sapientum, & Auditorum, quia plura vident oculi, quàm oculus; & melius alienæ aures de nostris vocibus, quam nostræ iudicant. Quia tamen non est omnium rectè iudicare sapèque accidit, vt quod alter probat, improbet alter, delectus adhibendus est eorum, quos consultamus, vt prudentes pijquè sint, & liberè moneant.

Ecclesia Canones ad Concionandi Officium spectantes. Cap. II.

ANtequam ea quæ ad Christiani Oratoris prudentiam faciunt exponam, operæpretium futurum esse reor, si Conciliorum summorumque Pontificum decreta piè, ac religiose sancita,

sancta, quæ ad hanc rem, de qua agimus pertinent, vnum veluti sub aspectum proposuero, vt sint fideli obedientiq; Concionatori, pro regula, norma; sanctæ prudentiæ, & quoniam quæ pertinebant ad Ius potestatemq; legitimam concionandi in prima parte dicta sunt hunc in locum, quæ supersunt præterea congeremus. Supradiximus ex Patribus, & Concilijs, atque adeo ex sacrarum literarum autoritate, quam sit Episcopis munus hoc proprium. His atque alijs Ecclesiarum Rectoribus, qui moderandis gubernandisque animis præsunt, præcipit Tridentina Synodus, vt nimirum Dominicis, festisque diebus, qui solempni ritu coluntur palam, sermones habeant. Quod si minus Parochi munus suum peragant, ad Prælatos pertinere, sacrosanctum Concilium decernit, vt eos cogant, & in eos, etiam si se solutos & exemptos dicitarent, modo extra Diocesium non sint, Ecclesiasticis censuris seuerius animaduertant, nisi post tertium mensem monitis paruerint, & beneficiorum redditibus, quæ possident alium inuent, qui eorundem loco ad populi Dei vtilitatem Concionetur. In Ecclesijs vero quæ subiectæ sunt Monasterijs sub nulla Diocesi existētibus, præcipit per Metropolitanum tanquam delegatum in hoc sedis Apostolicæ eos compellendos esse, qui curam gerunt animarum, vt idem seruent, & pueros etiam doctrinæ Christianæ rudimentis imbuant. Et vniuersè loquendo quicumque ex officio sunt Pastores, quorum est non solum vigilare super gregem, sed etiam eundem pascere ad hoc tenentur, neque alia indigent facultate, cum id eis ex officio incumbat. Nec solum sacerdoti, sed etiam Diacono conuenit si promotus fuerit ad aliquam curam animarum, vt docet Sylu. V. Prædicator. Mulieribus non conceditur, vt Paul. docet, & docent D. Thom. & Anto. Dat cau-
 sim Ambr. in Luc. quia constantia ad prædicandum, est inferior
 sexus, ad exequendum infirmior. Sanctimonialis possent ali-
 quam habere exhortationem, vt matres etiam familias ad
 suos domesticos, neque enim hoc est munus prædicationis assu-
 mere, sed errantes docere, quod est Charitatis officium. Idem
 Conc. Trid. decreuit vt Regulares cuiuscunq; ordinis, nisi à suis
 superioribus de vita & moribus, & scientia examinati & appro-
 bati fuerint, Concionatoris officium exercere non possint, neque
 etiã in Ecclesia sui Ordinis. Itē teneri eos hac obēta facultate,
 se Epō sistere, & benedictionē petere antequā Conciones aggre-
 diantur, & si concionaturi sint in Ecclesijs, quæ non sunt luorū
 ordinū, præter facultatē superiorū, aliã ab Epō esse obtinendã.

Episcoporum
munus.

Seff. 5. c. 2.

Caiet. v.
mulierum
peccata.

1. Cor. 14.

& 1. ad

Tim. 2.

Luc. c. 24.

Seff. 5. c. 2.

Examen.

Facultas Epi-
scopi requi-
renda.

Quod

Quod præceptum in vniuersum sancitum est in Conc. Lateranen. vbi Innocentius Tertius statuit, neminem sine legitima facultate posse vsurpare diuini Verbi prædicationem, vt patet C. excommunicamus, extra de hæret. additq. eos qui prædicationis officium vsurpare præsumperint, excommunicationis vinculo innodari, & nisi quam citissimè resipuerint, alia pœna plectendos. Canon est non latæ sententiæ, sed ferendæ, & pœna erit ex arbitrio Superioris, vt ibi notat Glossa, quam Doctores sequuntur. Idem Conc. Trident. præcipit, vt nullus omnino, nec regularis, nec secularis, contradicente Episcopo etiam in Ecclesijs suorum Ordinum, concionari præsumat.

Sess. 5. c. 2.

In eodem Conc. si concionator errores, vel scandala disseminat, Episcopum debere ei interdicare concionandi munus, etiam in Ecclesijs sui Ordinis. Addit vt Episcopi curent, ne quis concionator, vel falsis criminationibus, vel alijs per calumnias diuexetur. Ibidem ne patiat Episcopus aliquem in sua Diecesi concionari regularem, qui extra claustrum viuat, neque etiam Presbyterum secularem, nisi ipsi noti sint

In 1. Clem. S. quibus, de priuileg.

Detrahentes Prælati.

& moribus & doctrina probati. Clemens V. præcipit religiosi in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis districtè inhibet, ne suis sermonibus Prælati detrahant, vel retrahant laicos ab Ecclesijs suarum frequentia, & accessu, nec promulgent indulgentias indiscretas. Qui verò contra attentare præsumperint, subiaceant pœnis illis, quæ iuxta suam regulam vel statuta pro grauib. criminibus imponi consueuerunt, super quibus Superior dispensare non possit absque manifesta necessitate. Detractio hæc de Prælati intelligitur cum est nominatim vel expressè, vel ita, vt dubium non sit quin de Prælato sermo habeatur, & de hac detractioe dicitur in C. scientia. 1. quæst. 7. huiusmodi Concionatores damnari sententia Cham filij Noè, qui patri fuit iniurius, dum eius pudenda fratribus manifestauit. Idem Clemens excommunicationem latæ sententiæ fulminat in Religiosos, qui suis sermonibus, vel alibi dicunt aliquid eo animo, vt retrahant auditores à solutione decimarum, quæ verè debentur Ecclesijs, quæ planè excommunicatio incurritur, etiã si effectus sequutus non sit. Ibidem præcipitur religiosi, vt certis diebus, si fuerint requisiti à Rectoribus Ecclesiarum, moneant populos de solutione decimarum. Leo Decimus in Concilio generali Lateranensi quatuor statuit: primo, vt concionatores explicent scripturas, iuxta Doctorem explicatio-

Genes. 9.

In Clem. cupientes, de pœnis.

Sess. 1.

nam

nem, quam Ecclesia, vel vsus diuturnus comprobauit, neque quidquam contrarium afferant, vel à veritate alienum, aut falsum. Secundo, ne præsumant prædicare tempus præfuturorum malorum, vel de Antichristo, vel diem Iudicii, neque alia huiusmodi constanter asseuerare. Tertio, neque suas reuelationes, aut inanes diuinationes, aut miracula falsa. Quarto, vt abstineant ab Antistitum & Superiorum scandalosa detractione, coram laicis, neque abscondant verbum Christi inconfutibilem, & ponit excommunicationem ipso facto, & interdictum perpetuum à prædicatione, præter alias pœnas in iure constitutas. Sed eas censuras non fuisse receptas, probat Nauar. tamen res est grauis, periculisq. obnoxia, vt patet. Xistus Quartus excommunicat de facto eos, qui dicunt hæresim esse, vel peccatum mortale asseuerare B. Virginem conceptam esse sine peccato originali, vel contra esse in peccato conceptam. Quam excommunicationem reuocauit Conc. Trid. & Pius V. addit etiam pœnas suspensionis, priuationis, & inhabilitatis.

Peccata, quæ committi possunt in Concionibus.

Cap. I I I.

Adi hic etiam possunt præcipua peccata, quibus præcipue Concionator in suo obeundo munere obnoxius est. Primo, quod iam dictum est si concionetur sine auctoritate, vel ordinaria, vel delegata, quod peccatum Caiet. sentit esse mortale, & colligit ex cap. excommunicamus. §. quia verò, extra de hæret. & ex Concil. Lateran. sub Leone X. vbi sub pena excommunicationis id prohibetur. Secundo, si non satisfacit officio concionandi, omittendo concionem diebus Dominicis, & festis, quod peccatum non est mortale, nisi maxima negligentia intercederet, & populus ex omissione offensionem magnam incurreret. Tertio, si quis existens in peccato mortali concionetur, non præmissa confessione, vel saltem contritione, affirmavit Caiet. esse peccatum mortale, sed alij negant secluso scandalo, & contemptu. Sot. & Med. & idem Caiet. videtur reuocare sententiam. Quarto, qui mercenaria cupiditate Concionatoris munus exercet, vel turpi lucro, vel propter inanis gloriæ auram. Caiet. vbi supra, tunc ait esse mortale cum affectus respicit hoc tanquam vltimum finem, vel cupiditas pecuniæ vsque ad simoniam per-

Cap. 27. n. 10.

In extrau. Graue nimis, de rel. & ven. S. de Cõcept. B. Virg. Decreto de pecc. orig. in fine.

In extrau. sup. speculam. Const. 119.

In Summ. verb. Prædicatoris peccat. Sess. 9.

In 2. 2. q. 187.

In 4. d. 9. art. 6.

Cap. de pœnit. q. 6. du bio vlt.

In Sum. v. prædicatoris peccatis.

P p venit, ta.

Mercedarius
Cónicator.

2. 2. q. 100.

art. 1.

Simonia in
Concione
committi po
test.

Lib. 9. de

Iust. q. 5.

art. 1.

Quod. 8. q.

6. art. 11.

Mich. 3.

Mendacium
in Concione.

In Summ.

verb. pra-

dicatorum

peccata.

uenit, si verò non ita sit, sed adest aliqua vanitas inanis glo-

ria, vel inordinata cupiditas mercedis, est peccatum veniale

maius vel minus pro ratione desiderij. Quinto, est sententia

D. Thomæ, & communis Caiet. ibidem, Duran. Riccar. Adr.

Nauar. Sor. Viçt. posse contingere simoniam in concionando,

cum scilicet hanc actionem venalem habent. Nec est eadem

ratio, quæ est de scientia Theologiæ; nam hæc doceri potest

ob precium, ratio est, quia Theologia est scientia humano,

& naturali studio conquisita; at fides, quæ in concione docet-

ur, supernaturalis est. Nec obest, quod Theologia habet

principia supernaturalia fidei, & docet etiam fidem; nam,

secundum D. Thom. duplices sunt actus supernaturales, ali-

qui sunt tales ratione principij supernaturalis: verbi gratia,

Episcopo competit consecrare, benedicere; Diacono legere

Euangelium; & tales actus vendere est simonia, & huiusmodi

est prædicatio quæ natura sua supernaturalis actio est, &

Hierarchica, ad salutem animarum, & vitam æternam à Deo

instituta. Alij sunt actus supernaturales ex parte finis non-

principij, vt est legere Theologiam, quod licet ordinetur ad

rem spiritualem, tamen ipsa naturalis scientia est; neque enim

est simonia vendere rem naturalem, etiam si ordinetur ad fi-

nem supernaturalem, nisi Ecclesiæ constitutione prohi-

beat. Illud esset potius hæc tempestate deplorandum, plerosque

ob temporalis lucri spem, huic sese concionandi muneri ad-

dicere, & sibi ambire loca, & pulpita vbi fama sit, meliores

expensas, & maiora lucra sibi obuenire, eaq. varijs modis

obtinere planè contra diuini Verbi dignitatem, maius hoc

arbitror esse malum, quam vt à me paucis dici possit. Con-

queritur Deus, quod Sacerdotes in mercede docerent, & Pro-

pheta in pecunia diuinarent. Saltem illud vtinam experien-

tia non satis constaret, huiusmodi concionatores lingua po-

tius & ornatu verborum, quam ex affectu cordis verba face-

re, nec tam laborare, vt animas ad Deum reuocent, quam

vt prurientes delectent aures. Ex quo etiam & illud satis est

manifestum, auditores oscitanter ac perfunctoriè eos audire,

ieiunos, ac sine fructu post multarum concionum auditionem

remanere, sed hæc obiter ex occasione dicta sint. Sexto, om-

ne mendacium in concione esse peccatum mortale, sensit Ca-

ietan. quod non est verum, nam mendacia in citando, vel au-

ctores, vel loca, non sunt talia; si autem esset contra mores,

aut

aut fidem, vel falsa narrarentur miracula, aut ficta reliquia proponerentur; tunc esset peccatum mortale ex Concilio Lateranensi sub Leone X. & Navar. Septimo, esset peccatum mortale predicare propositiones erroneas, temerarias, ac scandalosas, piarum mentium offensivas. Octavo, sacra Scripturae verba ad prophana convertere, ad scurrilia, & fabulosa est contra Decretum Concil. Trident. de usu sacrorum verborum, quod omnibus in communi prohibitum est; quanto magis esset intolerandus error, si in publico suggestu coram populo imprudentissimus, ne dicam impudentissimus id faceret predicator, quod esset sacrarum Scripturarum diuinam maiestatem, & sacrosanctam Spiritus sancti earum auctoris auctoritatem, atque adeo prophanare. Esset denique peccatum veniale, & aliquando posset ad mortale pertinere, si quis tempus in nugis, & facetijs, & quaestionibus inutilibus tereret, vtilibus omisis.

quam in rebus, & verbis consideratus Concionator esse debeat.

Cap. IV.

Am vero, vt huius prudentiae quasi partes, quas paulo ante posui singillatim exponam, ab ijs exordiar primum, quae ipsam Oratoris personam magis attingunt. Atque hoc primo loco praecipuum sit, vt noster Orator, singula quae dicendus est, secum ante sedulo, & accuratè perpendat; nec solum sententias rerumq. momenta, sed verba ipsa diligenter ad trutinam exigat. In tanta enim auditorum frequentia, cum primis est cauendum, ne quid inconsideratè, ac temerè excidat, cum tot sint ferè censores, ac iudices, quot auditores. Volat autem irreuocabile verbum, nec rarò perniciosior est lapsus linguae quam corporis. Et sanè diligenter considerandum est illud Antonij ex Tullio praecipuum, plus enim habet in recessu vsuq. momenti, quam prima specie videatur, quod Oratori maxime cauendum, & providendum putat, ne quid causae obsit, permulta esse in omni parte orationis circumspectienda, ne quid offendat, ne quo irruat. Ac demum quid multa, inquit, omnis cura mea solet in hoc versari semper (dicam enim sapius) si possim, vt boni aliquid efficiam, sin id minus, vt certè ne quid mali. Quod si vehementer cauendum est Oratori prophano; quanto magis sacro, tam bonas tractanti, tamq. graues causas. Ob id quaedam subtilius adnota-

P p 2 tanda

Cap. 25. n. 142.

Verba Scripturae ad scurrilia convertere pessimum. Sess. 4.

Prudentia, circa personam Oratoris.

Præcogitet singula quae dicendus est.

2. de Orat.

tāda sunt, quæ ad hanc prudentiam Ecclesiasticā iter præmu-
niant. Ac primū cum loquendum de Deo est, de Christo Serua-
tore, de Beatissima Virgine, & Sanctis, ita decorum seruandū
est, vt nullum excidat ex ore verbum, non modo à Dei cultu,
& veneratione, & sanctorum dignitate alienum, sed ne tanta
quidem maiestate indignum. Quidam comparauit Deum,
abiectionem cuidam volucris, quæ in foramine abscondita videt,
& non videtur, cum veller explicare quemadmodum Deus nos
videat, & ipse à nobis non videatur. Alius nescio quis, Deum
Patrem carnificem filij sui fuisse dixit in eius Passione. Alius
parabolam filij prodigi ad Christum accommodans, explica-
bat etiam quomodo pasceret porcos, quomodo omnia con-
sumpsisset luxuriosè viuendo. Hæc ego non ingenij acumina,
& subtilitates vocem, sed imprudentis hominis ineptias. Ec-
clesiæ Doctores, præsertim verò quos illa celebrat, dignum est
honorificè nominare Sanctorum appellatione, vel alijs hono-
stis titulis appositis, non enim parem debemus facere Ari-
stoteli Diuum Augustinum, aut sanctum Chrysostomum Cice-
roni. Cum turpia in peccata dicendum est, vel de quacum-
que alia materia sordidiore, multum modestiæ, verecundiæ,
& prudentiæ adhibendum est, ad rerum, verborumq. delectū,
& obiurgandi rationem, ne auditorum animis fœdæ imagines
obiiciantur, neque ij qui in tenera ætate versantur, quæ prius
ignorabant, addiscant. Neque etiam in explicatione locorum
aliquot Scripturæ sacræ, vbi de rebus ad amorem pertinenti-
bus agitur, qualia in Canticis sunt, oportet ad minutas ni-
mis, & enucleatas rationes descendere. Etenim ea est ali-
quorum peruersitas, vt etiam è salutaribus pharmacis, vene-
num hauriant ad mortem; adeò vt S. Prosper dicat, antiquo-
rum decreto fuisse pluribus interdicitam quorundam sacro-
rum librorum lectionem, ne aniri contaminarentur, quod
olim apud Sapientes etiam Hebræos lege cautum fuisse, san-
ctus Nazianzenus refert, vnde quanta est fomitis nostri cor-
ruptio, tanta fuit sanctorum cautela, vt contra vitium in-
continentiæ magno zelo agerent, sed magna sobrietate, &
castitate, & grauitate in loquendo vterentur. Vituperantem
aliquando peccata incontinentiæ audiui quibusdam sub tro-
pis, & allegoricis verbis, quæ multo nocentius castas aures
offendebant, quam si apertis vocabulis vsus esset; nam ima-
ginatio diutius immoratur, & hæret in applicatione earum
rerum, quæ sub allegoria significantur. Iure item quidam
repre-

Cum honore
de Deo, &
Sanctis lo-
quendum.

Peccata tur-
pia verecun-
dè arguenda,
sed cū zelo.

Lib. 3. c. 6.
de vita cōr.

Orat. de mo-
derat. in
diss. seruū
da.

reprehensus est, qui cum laudaret D. Thomæ Aquinatis integritatem, describeretq; prostitutæ mulieris historiam, quæ ad eius pudicitiam labefactandam immissa est, enarrabat verba, & colloquia, quibus impudica fœmina constantissimi iuuenis animum in suam sententiam pellicere conabatur. Neque placet quod aliqui Concionatores faciunt, vt sæpè conuertant se ad mulieres, & sermones ex suggestu habeant de eorum pigmentis, pompa, atque ornatu, præsertim cum id per facietias, & quendam leporem factitant, nam præterquam quod eius loci grauitatem nihil nisi serium, seuerumque, ac sanctam decet, facile est in aliquid impingere, quod possint Auditores in malam partem interpretari. Adde quod nec fructus inde quicquam colligitur. Nam in istis ridet viri, mulieres verò ioci gratia dici arbitrantur. Abstineant igitur omnes ab huiusmodi nugis, quæ multò magis in Concionatore luene vitiosæ, damndæq; sunt. Præterea boni Concionatoris exigit prudentia, vt provideat ne quid damni ex eius verbis tamen veris colligere Auditor per aliquam consecutionem possit, vt si quis dicat Confessionis præcepto non obligari populum, nisi semel in anno, afflictationes corporis, saculari præceptas non esse, nec viris coniugatis contemplationem; Christiano satis esse præcepta Dei seruare, quæ ad salutem sunt necessaria, licere corpus delicatè tractare, modò sit in rebus licitis, quæ nequaquam sint contra Dei præcepta, ieiunia quæ non Ecclesia præcipit, & alias voluntarias pœnas, licet bonæ sint, non tamen esse necessarias, neque in his perfectionem consistere, Deum cor maximè quærere à nobis, & virtutes internas, ac similia. Hæc quamquam verè dici possint, tamen occasionem inde sumunt multi non magni ea faciendi, contra potius curandum est Concionatori, vt ad ea rectè omnes afficiantur. Cum enim post peccatum & corruptam naturam, tanta in homine procliuuitas ad mala remanserit, opus habet his asperitatibus ad remedium, sicut qui ex graui morbo emerfit, nisi præcipua se custodia, ac diuina tueatur, facillè in morbum reuoluitur. Et licet verum sit in his externis pœnitentijs non sitam esse perfectionem; tamen certum est instrumenta ad eam esse, & à sanctis viris in eum finem adhibitas. Eodem modo, qui diceret iurandum esse licitum, atque actum Religionis, & sanctos iurasse, neque adderet aliud, hic occasionem præberet multis facillè iurandi, cum deberet potius docere non esse iurandum, nisi in graui

Cautela maxima in his, quæ dicuntur adhibenda.

necessitate, summaque cum reuerentia. Caueat ne significet aliquid quod ex confessione habet; licet enim non sit reuelare confessionem cum illud est tale, ut nullo modo sciri possit, tamen aliqui offenduntur, & possent credere facile, quia in confessionibus audiuntur referri, aut manifestari. Sit ergo in omni sententia Concionator maximè cautus, & omnem fugiat ambiguitatem. Hic etiam addiderim, ut cum Matrimonium laudat, semper aliquid de excellentia castitatis atterat, cum de prædestinatione agit, etiam liberi arbitrij, cum de libero arbitrio, gratia faciat mentionem, cum vitia prauorum Sacerdotum castigat, de Sacerdotis dignitate aliquid adiungat. Cum vitæ religiosæ laudes celebrat, dicat etiam coniugatos bonos saluari, cum Dei prædicat misericordiam, adnectat aliqua de iustitia contra eos qui misericordia abutuntur, ac vicissim ubi Dei aduersus peccata seueritatem demonstrat, sermonem de misericordia inferat, ut contraria cõtrarijs moderetur. Huc illud pertinet, ut nihil admisceat, quod improbi perperam trahere possint in malum sensum ob difficultatem, vel obscuritatem. Si verò inter concionandam aliquid dictum sit, quod falsum esse post dimissam concionem cognouerit, debet omnino alia Concione corrigere, ne falsa doctrina auditorum animis hæreat, neque id debet esse mirum, cum Concionatores sicut alij homines errare possint, quam cautionem his verbis docet August. plerumque nos ipsi recolentes, quæ dixerimus reprehendimus aliquid, ita curandum est, ut illi sensim corrigantur, qui non Dei verbis, sed planè nostris in aliquam lapsi sunt falsitatem.] Ibidem docet quando aliquod verbum ob asperitatem vel nouitatem, aut quia male intellectum est, offendit Auditores debere curare Concionatorem (si Auditor sanabilis est) ut quamprimum auctoritatum & rationum copia, sine vlla dilatione sanetur.] Quantum vero ad sententias, & res, multa sunt quæ non debent è suggestu Auditoribus proponere, aut de illis differere, vel quia sunt falsa, vel quia periculosa, vel quia male sonantia, vel quia possunt magis offendere aures populi, quam ad pietatem excitare. Hæc enim allata coram promiscua multitudine imprudenter, & absque matura consideratione, non solum damnum, aut errorem in Auditoribus generare queunt; sed ipsi concionantis personæ, magnam possunt imprudentiæ notam inurere, & ob eam causam hoc loco à me nonnulla afferentur exempla, ubi de prudentia ad Oratoris nostri personam

Si quid male dictum, quo modo corrigendum.

De cathedra. rud. e. 11.

sonam spectante agitur quamvis etiam ad materiam reuocari potuissent, quorum similitudine, & alia huiusmodi penitus esse præcauenda, & effugienda intelligat; sæpè enim vidimus Concionatorum sententias aliquas dictas; ad sacrum Inquisitionis tribunal fuisse delata, & meritò ipsos vel punitos, vel reprehensos ob nimiam licentiam, ac loquendi temeritatem.

Sententia, ac Doctrina, quæ in suggestu à Concionatore disputanda non videntur. Cap. V.

Primo loco tanquam basim eorum, quæ hoc capite proponimus, statuimus verba Concil. Trident. in decreto de Purgatorio, ubi hæc dicuntur, Apud rudem plebem difficilius, ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis accessio à popularibus concionibus secludantur. Incerta item vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittant; Ea verò quæ ad curiositatem quamdam, aut superstitionem spectant vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala, & fidelium ostendicula prohibeant. Super hac sacrosancti Concilij doctrina innixi multas afferemus, quæ occurrunt sententias, quæ secundum hanc Concilij censuram, vel prætermitti omnino, vel leuiter tangendæ videntur in nostris popularibus Concionibus. Primum non expedit de concordia prædestinationis, ac liberi arbitrij agere, cum hæc veritas non facile possit tractari populari modo. Non agatur an prædestinatio sit ex præiudicatis meritis, nec ne. Cur hic sit prædestinatus non ille; an prædestinatus possit reprobari, vel contrà reprobatus saluari; hæc enim vix Theologi intelligunt. An ad eum peccati statum homo peruenire possit, ut Deus denegat auxilium suum; An liberum arbitrium possit omnia, vel aliqua opera moralia præstare, sine auxilio speciali; An facienti quod in se est per liberum arbitrium, Deus det infallibiliter gratiam, & quomodo, Cur Deus permittat peccata, quæ tamen posset impedire: Nunquam disputet, nec proponat quæstiones examinandas circa res, quæ in symbolo Apostolico continentur; sunt enim hi articuli Christianæ Religionis prima principia, quæ non debent in disputationem vocari apud Christianos, sed tantum explicari. Neque est necessarium, aut vtile disputare de prouidentia Dei, eo modo, quo solet agi contra infideles eam negantes, sed satis est docere ad fiduciam ingenerandam.

P P 4 dam.

dam. Philosophorum antiquas sententias multis iam annis per antiquos Patres explicatas, & expofas in medium non proferat, non curet dicere secundum Aristotelem, mundum esse æternum, vel animam ex eiusdem sententia esse mortalem, cum immortalem esse Aristoteles potius doceat. Nunquam dicat secundum philosophiam aliquid esse contrarium fidei nostræ, nam veræ philosophiæ, nihil habet fides contrarium, cum verum vero non repugnet. Non vocet in controuersiam, an mendacium officiosum sit licitum, nefas enim est affirmare illud licere, sicut neque defendi potest hominem in hac vita posse peruenire ad Apathiam, Non disputetur iam de facto Paradisus terrestris; Disputare de substantia, & existentia Christi in festo Incarnationis ex proposito, non est popularis materia, & an in Christo fuerit humana existentia cum in Scholis hæc quæstio tractanda sit, non coram populo, nisi quis obiter pauca delibaret. In quo consistat ratio formalis peccati originalis, & qua ratione in posteros Adæ transfundatur seriò disputare coram populo non videtur conueniens. Item An melius vel deterius sit esse in Inferno, quam omnino non esse. Efficacia gratiæ in quam re sita sit. Plures Christianos saluari, quam non saluari non credo esse veram sententiam, & sancti Patres Augustinus, Chrysostomus, & alij, contrarium potius docuerunt. Cambia Bisuntina, & Nundinalia vt modò sunt esse illicita vel licita; ne laboret statuere. Cum enim ex multis conditionibus, & disputationibus hæc pendeant, arduum, ac difficile videtur præcisè aliquid audiente multitudine pronunciare. Nec videtur tractandum non teneri peccatorem statim conteri, posse autem aliquem nolle conteri, non tamen posse velle esse in peccato; quis non videt hæc argutias esse à plebis auribus prorsus abhorrentes; Nec facillè statuat nisi in re satis manifesta, aliquam actionem esse peccatum mortale, cum sæpe multæ conditiones ad hoc requirantur, satis ad rei pòdus est dicere graue esse peccatum. Item an ad sacramentum confessionis sit necessaria perfecta contritio, quamuis id aliqui affirmarint non tamen videtur proponendum: sicut illa sententia, quæ affirmat occasiones aliquas peccandi, etiam si sint proximæ non impedire confessionem, Cum antiquiores contrarium docuerint. Non debet ita inuehi contra negociatores, vt dicat aliquo modo mercaturam esse illicitam; Angelos habere corpora subtilia, & aerea, quidam veterum Doctorum senserunt ta-

men

men omnino contrarium est tenendum esse incorporeos, Cœ-
 los non esse plures non est dicendum, licet aliqui antiquorum
 ita sint locuti, Nec est dicendum hominem per peccatum ima-
 ginem Dei amittere, cum imago si propriè loquamur, sit se-
 cundum substantiam naturæ, similitudo autem quæ in gratia
 consistit amittitur, Omnia opera infidelium moralia, esse
 peccata, est Caluini hæresis. Ignem inferni esse metaphoricum
 non potest dici. Petrus negans Christum, non potest verè ex-
 culari à peccato, licet D. Ambros. excuset. Peccatores qui sunt
 in peccato mortali habentes fidem Ecclesiæ, non esse eius
 membra dici non potest. An fuerint tres Magdalena, inutile
 est differere in concione; Communior sensus Christianorum
 unam agnoscit sororem Lazari, & peccatricem. Posse dari ab-
 solutionem sacramentalem absenti per literas, prohibuit
 Clemens VIII. summus Pontifex. Eucharistiam susceptam in
 peccato mortali scienter, postea ex opere operato suum ha-
 bere effectum, cum hominem pœnitet sui peccati, puto esse
 falsum. De causis Indulgentiarum ad valorem necessarijs,
 non videtur nimis exactè agendum. Omnes Apostolos in Pas-
 sione Christi fidem amisisse, non credo esse verum, An homo
 teneatur remittere iniurias in foro exteriori, non est causa
 tractanda in populari suggestu, nam licet pars negans possit
 locum habere, tamen potest esse occasio fouendi inimicitias,
 his qui potius ex odio, aut ira accusant, quam ex alia iusta
 causa, hæc & similia melius, ac tucius tacentur in Concioni-
 bus, quàm disputantur, tum quia ipse res non videntur scitu
 necessaria, tum quia difficilè est eas, ita consideratè enuclea-
 re in populari conuentu, quin aliquod verbum effugiat, quod
 minus cautè vel fundat orator, vel accipiat auditor, quare
 quod initio monui, rursus inculcabo, non ex mea solum, sed
 omnium sapientum sententia, vt Concionator non solum res,
 præmeditatur, atque diligenter perpendat, sed etiam dicendi
 modos, & phrasas, ac verba, præsertim in rebus, quæ maiori
 consideratione indigent, neque facile inter dicendum, quæ
 tunc primum occurrunt effundat, alioquin continget, vt vbi
 impetus ille refederit, meliusq. rem considerauerit multa,
 cum dixisse pœniteat, posteriores quippe cogitationes, vt est
 in prouerbio sapientiores sunt, & sanè sapientis non est dice-
 re non putaram. Dandum tamen aliquid in hac parte Con-
 cionatoribus antiquis, rectèq. in hac facultate versatis, si mo-
 do, & hi iudicio satis maturo polleant, nec sint in loquendo
 præci-

Nò facile di-
 cat, quæ dicè
 do occurrūt
 non præme-
 ditata.

præcipites. Caterum communis regula tenenda plurimum est ijs præsertim, qui magis ingenio, quam Iudicio præditi sunt. Estq; hæc doctrina tutior secundum quam rectè exponitur illud Psalms verbum: Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis. Illi certè ante lucem surgunt, qui inutiliter verbum proferunt, quod qualiter profecti debeat nulla meditatione didicere, vnde consilium datur, surgite postquam sederitis scilicet, vt per quietem meditando verbum colligant, quod per laborem locutionis non in vanum, sed in audientium lucrum spargant Greg. sic ait, *Quiclib. 3. expo. in 1. Reg.* quid in subditorum profectu doctor exhibet, aut de exemplo electorum accipit, aut magisterio sacri eloquij, aut reuelatione interna, ac secretæ Contemplationis, nam si contemplationis reuelatione caruerit in ordine prædicationis, vitæ perfectus non erit] Huc facit exemplum Christi, qui per noctem in oratione vigilabat, & interdium concionabatur.

Omnis Ostentatio vana fugienda. Cap. VI.

Inter dicendum maximè abhorrere debet sacer orator ab omni verbo gestuq; vel dicendi modo quo significetur nimium sibi placere in eo quod dicit, tanquam gloriam suam quærat non Christi. Mirum quantum ea ostentatio de persona Concionatoris deq; Verbi diuini dignitate, atque adeo de fructu Concionum detrahit, facit hoc contra quosdam elatos prædicatores, qui magnificent verbis Philacteria, quod Greg. Nazianz. notauit; Non is (inquit) qui sapit verbis mihi sapiens erit, neque qui linguam habet volubilem, animum vero ineruditum sepulchrorum instar, quæ extrinsecus sunt ornata & speciosa intus autem mortuorum cadauera, & multum recondunt fetorem, sed ille, qui pauca de virtute loquitur, multa verò ostendit operibus, fidemq; sermonis per vitam roborat actionem, si quidem longe mihi præstabilior est forma pulchritudo, quæ conspici potest, quam quæ sermonis splendet, sed quæ operibus collucet, intellectus enim bonus facientibus eam, & non prædicantibus eam, ait diuinus Propheta.]

Solent aliqui sententiam aliquam adeò magnificè vendicare, vt nihil eiusmodi antea se audiuisse dicant, & magna quadam, & singularia se dicturos polliceri, nec rarò parturiunt montes

In orat. de plaga græ. initio.

In Prædicatores, qui suam nimis magnificè veditat.

montes, & nascitur ridiculus mus. Quicquid igitur iactantiam sonat, & sui existimationem, a Concione rescandum est. Audi Chriſt. Non vos oportet hominum male dicta timere, sed potius ne simulatores esse videamini, tunc enim infatuati eritis & conculcati.] Nihil perinde animos Auditorum offendit, vt cum quis eximia de se pradicat. Audi Gregorium, ita inquit, pradicare arrogantes omnes solent, cum quodam enim fastu proferunt hoc quod singulariter se intellexisse credunt, vnde sic, vt eorum pradicatio concors sibi manere non possit, quoniam quod rectum loquentes seminant, peruerse tumentes impugnant.] Verum quid mirum est sanctos viros humilitatis magistros ita loqui, omnium eadem est etiam Ethnicorum sententia, quorum de numero Quintil. fugiendam docet esse ostentationem, quod ea audientibus afferat non fastidium modo, sed odium. Inuidet humiliores, ridet superiores, improbant boni.

Ceterum Christianus Orator non solum in suggestu, sed ubiq; omnem elationis, & vanitatis significationem declinabit, in incestu in vestitu, seu nimis delicato, seu artificiosè composito, qui præsertim grauitatem non simplicem, & Apostolicam, sed affectatam, ac sæcularem in rebus, quæ singulare quid coniunctum habent præter ceteros; vnde apparet non esse contentum victu, vitæque cõmuni. In contentionibus, & reprehensionibus nimis, in contèptu aliorum inferioris conditionis; hæc & alia vbique vitanda sunt: illa propriè in suggestu. Nimis delicata, curiosiusq; crispata vestimenta, aut superpellicea, salutationes Concionis, aut Procerum putidæ, diuturnaq; illa dicendi in initio, manibus suggestu præhensio, oculorum in totam coronam circumactio, seu mora, aptando pileo, superpelliceo, manicis, & id genus. Inter concionandum olet iactantiam deambulare per pulpitu cum quadam artificiosa grauitate, adhibere omnes gestus ex arte, vt appareat cura in ea re posita, nunc alteram manum vel brachium a tergo reponere, vel ambabus manibus ad latera vtrinq; in amphora modum deductis deambulare; dilatant non nulli eleganter, & de industria tunicam, seu partem superpellicei, vel ad cubitum vsque colligunt, vel sub alterum brachium belle proiciunt. In verbis est maius periculum, vt si loquatur de sua familia, de honoribus sibi alicubi exhibitis, de Concionibus a se in plerisq; locis Italia vel alterius Provincia habitis, de ijs magnificè loquendo, de officijs quæ gessit, de

Ho. 15. in Matth.

Mor. l. 24. c. 8. initio.

Lib. 11. c. 1

Fugienda omnis elationis significatio etiam extra pulpitu.

Signa elationis in suggestu.

In verbis signa elationis

de diuersis mundi partibus à se peragratis, de multis annis in hoc munere insumptis. Item indicia sunt superbiæ, nimium sibi plaudere, & placere in his quæ dicuntur, aliquid (vt dicitur) inflatis buccis amplificando, vt quidam, scio hic adesse (aiebat) prædicatores, qui me audiunt; notent hoc dictum, vt suo tempore etiam cum sua gloria vtantur, & qui scribunt, notent diligenter non solum quæ dicuntur, sed modum quo à me dicuntur, quia hoc plurimum refert. Deterius etiam est quando suas Conciones aliorum Prædicatorum concionibus præferunt, pessimum, cum in eos inuehantur, significant; plus posse in suis concionibus Auditores, quam in alijs addiscere. Ostentationis est ne dicam stultitiæ, agere Medicum, Astrologum, Cabalisticam, Alchimiasticam. Cum nescio quis Christum in Ascensione pertransisse singula signa Zodiaci significare vellet, in enumeratione eorum adeo est perturbatus, vt visus sit Auditoribus exisse de linea egyptica non sine motu trepidationis suæ, & cum Auditorum tum risu, tum commiseratione. Idem est cum repletur concio subtilitatibus Philosophicis, aut Theologicis, quia viri cordati intelligunt ea non nisi ad ostentationem esse, cum à populo non percipiuntur. Item cum sæpe citant locos ex lingua Græca vel Hebræa, vel Chaldæa, vel cum nimij sunt in epithetis Antithetis, gradationibus. Præterea caueat modestus Orator, ne significet se quasi diuinum, & futurorum coniectorem, ac si spiritum prophetiæ, vel visiones haberet, aut ecclæs pateretur. Hæc ne oblique quidem attingat, vt solet à nonnullis temerè fieri, non habeo, inquiunt, spiritum prophetiæ, tamen illud moneo, & cætera huiusmodi, quæ exempli gratia tantum dicta sint, infinita enim sunt errandi viæ, cum virtus ex integra causa, vitium ex singulari defectu nascatur. Ex quibus omnibus intelligat Ecclesiastes, optimum esse consilium & optimam regulam, vt de se nulla ratione loquatur, sic enim censeo, de se ipso coram multitudine loqui, nec ineptiarum aliquid admiscere, rem factu difficillimam esse. Quod si inter priuatos sermones laus in ore proprio sordescit, certè se ipsum aliquo modo iactare ex edito loco coram multitudine est hominis publicè parasitantis, & gloriam inanem tuba ancupantis. Legere poterit cui placebit Plutarchi opusculum, vbi hæc inter alia inueniet, neminem esse, qui non putet rem esse valde illiberalem, ac molestantem de se ipso aliquem ita loqui, vt sibi dignitatem, ac laudem vindicet, eorumq; ora-

Nemo faciat se quasi diuinum.

Numquã, aut rarissimè de se loquatur.

De sui laude tom. 2.

orationem esse iniuriam, & grauem, quam omnes auersamur, & dimitti ab eis, & respirare properamus. Addit plerasque huius vicij deformitates. Prima est, quod impudentes eos iudicamus, cū pudere oporteret eos potius si ab alijs laudarentur. Secundo, iniustos esse qui sibi id tribuant, quod non à se, verum ab alijs tribui debuit. Tertio, qui seipsum laudat, Auditores in angustias conijcit, vt nec tacere, nec loqui audeant; explicat item & enumerat diuersas occasiones, quas ad se laudandum, amor sui immoderatus arripit, quales esse solent cum res nostras feliciter gestas narramus, cum negotium aliquod transegimus, cum aliorum in nos benevolentiam, & beneficia recensemus, cum alios vel arguimus, vel laudamus, in his valde est facile in nostras laudes excurrere. Itaq. si ab alijs laudemur, dicebat Demosthenes apud Quintilianum, erubescere nos decet, nos verò impudentiæ arguamur, si nostra laudemus.] Caterum cum iactantia ita fugienda sit, non tamen probarim, vt seipsum Concionator frequenter accuset demissionis gratia, nam aut iudicat non credituros eos qui audiunt, & tunc videtur ambire virtutem humilitatis, aut putat credituros, & tunc haud satis prudenter, necessariam suo ministerio æstimationem, & auctoritatem, eleuat, sed profectò in sui vituperatione sæpè potest inesse affectata quædam humilitas, quæ res magnam habet superbiæ significationem, & optimè admonemur etiam vulgari sententia, Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse. Itaque concludamus caput cum Aristotelis sententia, quam Valer. Maxim. citat in hæc verba, de semetipso in neutram partem loquendum esse prædicabat Aristot. quoniam laudare se vani, vituperare stulti esset.]

Iactantia, q̄
magnum vici-
um in con-
cione.

Lib. 11. c.
1.

Lib. 1. c. 2.

Patientia & Mansuetudo. Cap. VII.

Sed quemadmodum molestum est Concionantem de se, suisq. rebus cum laude loquentem tolerare, ita si indignantem, & querulum experiuntur, indignatione etiam ipsi in eum commouentur Auditores. Egregia est illa animaduersione Gregorij, qua vult Concionatorem esse alterum Heliam, cui dici possit: Currus Israel, & auriga eius. Doctor, qui mores populi & per patientiam susinet, & sacri eloquij verbis docet, & currus dicitur, & auriga. Currus, quia tolerando portat; auriga, quia exhortando agit; currus, quia

Lib. 2. in
Ezech. ho.
21.

Cōcionator
non sit que-
rulus.

quia mala sustinet, auriga quia populum bonis admonitionibus exercet.] Non est profectō non est pro dignitate loci, atque personæ, vt Concionator in pulpito cōqueratur, si quid fortē audierit à quopiam contra se dictum; frequenter enim vsu venit, vt quod non erat publicum, omnibus manifestum, fiat, & plures contra eum existant censores, talesq. defensionē aduersus eos, qui minus honorificē de eo locuti sunt, haud facillē probantur ab omnibus, quin potius aliorum iram, ac stomachum prouocant ad notanda in posterum, quæ prius bona fide accipiebant. Multa melius dissimulantur, quàm trahuntur in litem, præsertim nisi agatur de rebus ad verbum Dei pertinentibus, neque sit contra concionatoris famam in re graui; tunc enim quid sit faciendum prudentia, & modestia, & sancti Spiritus vnctio docebunt. Sine consultatione, quidem nihil temerē agendum, aut loquendum. Nec dubites illud omnino esse certum in causa propria neminem esse æqui Iudicem, imò cum quid contra nos dictum est, tunc magis curandum est, vt patientiam præ nobis feramus. Cyprianus. Magis optamus (inquit) & cupimus contumelias, & iniurias singulorum clementi patientiâ vincere, quam sacerdotali licentiâ vindicare.] Et Gregor. Eo tempore, inquit, quo à proximis contumelias accipimus ex falsitate, taceamus, ne ministerium iustæ correctionis, in arma vertamus furoris.] Nūquam etiam probaui, cum aliquos audiui de paucitate Auditorum conquerentes, nam hæc ipsa querimonia obesse plurimum potest frequentiæ, cum ex hoc qui præsentēs adsunt, colligant conciones eorum alijs displicere, quæ opinio numerū non auget, sed minuit. Potius igitur obserua vnde sit paucitas, quidq. sit in te quod minus placeat, idq. corrige. Illud etiam admonitione est dignum, ne vllum impatientiæ aduersus comitem signum edat, siue palam eum is aliquid admonet, siue cum minus aptè componit subsellium. Quamuis enim ad talia populus subrideat; viri tamen graues nequam probant, sicut etiam offenduntur potius, si viderint Cōcionatorem impatienter conturbari ob strepitum aliquem, qui publicè fiat, sunt enim qui vel leui quopiam motu, seu vagiat infans, seu canis allatret, turbantur, & signum præbent leuitatis. Monere quidem cum res vehementer, diuq. obturbat, cum modestia, & lenitate mentis aliquid, & licet, & ædificat, impatientiæ verò signa ostendere magis, & Concionatorem ipsum, & Auditores perturbat. Præterea abli-
neatur

Lib. 3. ep.
9.

In Euan.
bom. 18.

Conqueri de
paucis Audi-
toribus indi-
gnum.

neatur ab omni verbo , quod vel certum hominem, vel familiam, vel ciuitatem offendat ; aliquando profert Concionator verbum contra aliquos in vniuersum, & Auditores facillè aduertant in quos propriè sit dictum, & facillè, tum qui perfricti sunt, tum ceteri irritantur, nonnumquam videntur verba Concionatoris notare Ciuitatem, aut nationem, quod ceu pestis vitandum est, maximè enim abalienat, vt quidam pestifè auditus est, vbi dixit homines illius loci incolas esse, natura timidos . Docet prudentia, docet charitas, docet ars ipsa Rhetorum, ita omni ratione prouidendum Oratori, ne qua re significet se parui æstimare Auditores, imò significanda est beneuolentia erga omnes, & bona, quam de omnibus habet existimatio, citra adulationem . Cæterum vituperanda sunt vitia, homines honorandi, quod tum in omnibus hominibus, tum præcipuè in ipsis Auditoribus obseruandum est . Etiam atque etiam caueat Concionator ab omni leuissimo verbo, quod in Auditorum iniuriam, aut contemptum recta, vel ex obliquo possit trahi, vt si Auditoribus ignorantia notam inurat, & inuitet, vt ad se veniant, & discant quod non intelligunt, id enim plurimum obest; & non semel audiuius abalienatos populos, ob vnã aliquam uoculam impatienter, & iracundè, seu contemptim prolatam . Denique Mansuetudo est virtus, quæ hominem reddit Deo gratum, populis amabilem, mitibus possessio terræ promittitur: Dionys. epist. ad Demophilum, castigat eius ferociam, affirmans, Iosephum, Moysen, Dauidem, apud Deum gratiam inuenisse, quoniam mansueti fuerunt.] & Paulus docet, seruum Dei debere esse mansuetum ad omnes . Et Dominus, Discite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde . Capiti huic sigillum apponat Cassiani grauis sententia : Sublimioris, inquit, præstantiorisq. virtutis est persecutionibus, ærumnisq. vallatum, manere semper immobilem, & aduersum se saeuientibus eun-ctis, certum de præsidio Dei, atque intrepidum perdurare, humanisq. incurisibus, velut armis inuictæ virtutis accin-ctum gloriosissimè de impatientia triumphare, & acquirere quodammodo de infirmitate virtutem, quia virtus in infirmitate perficitur.]

Neminem vt lo modo no-tet verbis .

Epist. ad Demophil.

8. 2. Tim. 2. Matt. 11.

Collat. 24. cap. 25.

Feruoꝝ

Feruor Spiritus in dicendo. Cap. VIII.

Quoniam industriam & prudentiam in Concionante in hac appendice aperimus, placet hoc loco monere aliquid circa Spiritus feruorem in ipsa actione, ac dictione tenendum; præsertim cum pauca hæcenus à nobis hac de re tam necessaria, tamq. graui, atque ad negotium nostrum tanti momenti, sint disputata. Certè in Concionatore Spiritu magis quam propria sententia, lingua loqui debet; hinc fiet vt verba eius, igne diuino inflammata omnium corda calefaciant, vt verè illud dici possit ignis à facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo. Greg. in illa verba: Scintilla quasi aspectus æris candentis, comparat prædicatorum voces his scintillis, quia, inquit, vita prædicantium sonat & ardet, ardet desiderio, sonat verbo, de candente ære scintilla procedunt, quia eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt.] Ex his D. Antonium Patauinum fuisse accepimus, cuius fama cum ad vigintiduos latrones peruenisset, curiositatis, non pœnitentiæ studio ad eius concionem accesserunt, à quo ita inflammati sunt, vt omnes pariter ex perduto illo vitæ statu resipuerint. Et hoc ipsum à nobis exigit Deus, quod Hieremiæ contulit: Ecce ego dedi verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabis eos. Cæterum multos dicit Bernar. esse magis de sublimi fumantes, & tales docet esse eos, qui verbis de elatione fumant, & tepidè agunt sine flamma & Spiritu charitatis.] Cui deest hic spiritus feruor, is videtur potius murum Concionatoris simulachrum, quam Concionator. Multum momenti in hoc feruore spiritus positum est ad fructum ex verbo Dei colligendum, vt sit Concionator fecunda mater filiorum si ipse ferueat, aut tanquam mulier sterilis, si eo destituitur. Sed non est omnino facile exprimere quidnam sit hic spiritus, ex quo fructum Concionis credimus magna ex parte pendere; certè non est vox alta, vel clamores, vt etiam alibi monuimus, aut vehemens agitatio in suggestu, neque etiam gemitus quidam, quia omnino credimus hæc posse præstari etiam sine spiritu, & sine fructu, quamuis etiam ex vehementia spiritus hæc soleant aliquando prouenire, & sint nonnunquam eius effectus. Existimabit aliquis, & bene esse charitatem, vel potius charitatis ardorem vnde nascitur zelus diuinæ

Hom. 3. in
Ezech.

Hier. c. 5.

In probe.
vitæ Sæcti
Malachia.

Feruor Spiritus
in concio-
ne quid sit.

diuinæ gloriæ, & salutis animarum qui viuificat, & exacuit
 verbum Dei, & facit tanquam gladium penetrabiliorem om-
 ni gladio ancipiti, pertingentem vsque ad diuisionem animæ,
 ac spiritus. Vnde rectè quidam interrogatus, quidnam esset
 maximè necessarium ad Concionatoris officium ritè obeun-
 dum, respondit, ardentissimo Christi Iesu amore flagrare,
 hic enim amor si adsit, quid ni egregiè omnia perficiantur?
 Posset fortè dici planius esse quandam vim, seu viuacitatem,
 dicendi cum energia, & efficacia, quamdam animi excelstita-
 tem, præstantiamque, ac libertatem trahendi homines ad
 Christum, & adducendi peccatores à malo vitæ statu ad gra-
 tiam, ad omnem virtutem, & Christianam perfectionem, at-
 que adeo corda penetrandi natam ex charitate Dei, quæ tã-
 quam ignis non se continet intus, sed per os ex abundantia,
 cordis emittit voces, tanquam è fornace flammæ. Eminent
 verò hic spiritus, & feruor non solum in doctrina, quæ effica-
 citatem habeat, sed etiam in modo dicendi cum pondere,
 qualis erat Christi sermo, qui docebat tanquam potestatem
 habens, stupebant omnes super doctrina eius, quia cum po-
 testate coniunctus erat sermo ipse, & D. Pauli, qui de se ait,
 Sermo meus non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis,
 sed in ostensione spiritus, & virtutis, hoc est, non in appa-
 ratu magnifico verborum, sed in quadam arcana & interna po-
 testate à Spiritu sancto operante, & Apostolorum, qui in Act.
 orabant: Domine da seruis tuis cum omni fiducia loqui ver-
 bum Dei. De qua potentia diuini verbi ait idem Paul. Arma,
 inquit, militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia, id est,
 quæ à Deo habent vim suam, Deoq; deseruiunt ad destructio-
 nem munitio, quasi dicat, nihil tam munitum, quod non
 deiciant etiam omnem altitudinem extollentem se aduersus
 scientiam Dei, Nihil tam acutum, quod non retundatur si
 adsit spiritus. Est hic spiritus robustorum, secundum Isaiam
 inftar turbinis impellens parietem, hoc idem mihi videtur
 dicere idem Paul. quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus
 Dei, nos autem non spiritum huius mudi accepimus, sed spi-
 ritum, qui ex Deo est spiritualibus spiritualia comparantes,
 hoc est, sicut in concionibus spiritualia tractamus, ita etiam
 spiritualiter id præstemus, quod ille perficit qui intus, & ex-
 tra se spiritualem exhibet, iuxta naturam rerum spiritualiũ,
 quas tractat. Sicut & D. Petrus docuit: Si quis loquitur qua-
 si sermones Dei, ergo secundum hoc præceptum res spiritua-
 les

Hebr. 4.

Vis, & effica-
 cia in dicen-
 do.

Luc. 4.

Exemplum
 Christi, &
 Pauli.

1. Cor. 2.

Act. 4.

2. Cor. 10.

Isai. 25.

1. Cor. 2.

1. Pet. 4.

Qg

les

les afferre debet in concione, & spiritualiter efferre, eo scilicet modo, qui spiritum Dei spiret, hoc planè facit qui nihil aliud in concione quarit, quam spirituales reddere homines, id est Dei amantes, qui in sacra doctrina nihil miscet prophanium, qui Euangelium non tanquam hominis verbum, sed verè est, tanquam verbum Dei tractat, qui tum actione, tum verbis, ac sententijs ad pietatem inuitat Auditores, adeò vt omnia spiritu Dei plena videantur. Denique ita debet Concionator loqui, vt de eius verbis dici possit: Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt, id est, sint verba viuua, non mortua, & spiritum habeant viuificantem, vt non possint qui audiunt facile resistere, sicut de S. Stephano Scriptura testatur. Non poterant resistere spiritui qui loquebatur, & sicut ad verba Petri concionantis compuncti sunt, & dixerunt, quid faciemus viri fratres? Hoc autem debet Concionator à Deo etiam atque etiam flagitare, cuius est linguam, mentemque decentis mouere, corda, & voluntates audientium seclere. Vnde August. Cum (ait) homines pro correptione in viam iustitiæ reuertuntur, quis operatur in cordibus eorum ad salutem, nisi ille, qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris, & arbusculis operante incrementum dat Deus?] Et

Ioan. 6.

Actor. 6.

Actor. 2.

Lib. de correct. & gratia. c. 14.

Hom. 2. de Spiritu sancto.

Quomodo possit feruor hic comparari.

In 1. Cor. 14. ho. 35.

Psal. 38.

Et Chrysof. Da mihi nauim vacuam gubernatores, nautas, funes, anchoras, omnia disposita, & nusquam esset Spiritus ventis, nonne tardat omnis quantuscumque est apparatus si deficit operatio spiritus? Ita fieri solet, licet sermonis sit ampla suppellex, & mens profunda, & eloquentia, & intelligentia, non adsit autem Spiritus sanctus, qui vim suppeditat, otiosa sunt omnia.] Quod si quis à me quarat, quonam artificio, aut qua via hunc sibi spiritus feruorem comparet noster Orator; Dominum Dei esse respondebo, & ab eo communicari per aliquod eius speciale auxilium; nec talentum naturale ad hoc esse satis, quamuis natura, diuinæ ac supernaturali motioni feruiat optimè, vt sit ipsa subiectum gratiæ, sed debet à nobis precibus à Deo impetrari. Hinc Chrysof. in ea verba sancti Pauli, qui loquitur lingua, oret vt interpretetur, ait, hic ostendit penes ipsos esse quo pacto Domino potiantur. Oret, inquit, hoc est, quod penes se est inducat. Si diligenter enim postulabit, potietur, postula igitur non linguæ solum, sed interpretationis etiam donum, vt prodesse omnibus queas.] Meditationem esse valde vtilem, non oportet repetere, quia in meditatione exardescit ignis, sicut & aliqua carnis castigatio.

stigatio, vt alibi tetigimus. Iunabit præterea considera-
tio peccatorum populi, vt Christus videns ciuitatem fleuit
super illam, dicens, Si cognouisses & tu. Item videns viola-
tum templum, zelo exarsit, sic Esdras ad Deum orauit, &
Elias ex eodem zelo, qui natus est ex peccatorum considera-
tione, & iniuria Dei; spes fructus & conuersionis animarum
vim dabit spiritui. In Eliseo per melodiam & psaltem, spiri-
tum prophetiæ suscitauit Deus, sic musica deuota disponit
aliquando animam; lectio item librorum spiritualium, ad
hunc feruorem in nobis excitandum, emolumento erit, vt le-
gere Chryostomum, Bernardum, Soliloquia D. Augustini, ope-
ra Ludouici Granatenfis; sed omnino deuitet libros verbo-
sos, curiosos, ac vaniloquentiæ deditos, ne quid sibi de hac
pice adhereat, quod est facillimum. Ad hæc auferenda sunt
quæ spiritum extinguunt, vt sunt Ambitionis spiritus, & ho-
norum ac rerum temporalium cupiditas. Rursum quædam
vita mollis, dum delicatè corpus nutrimus, & sensuum oble-
tamenta sectamur. Præterea qui diuinum hunc ardorem
concupere velit, otiosis in colloquijs non immoretur, nam hæc
spiritum fugant, neque in negotijs quæ non sint spiritualia,
neque in frequenti hominum consuetudine, quia hæc animum
auocant à Spiritu, & distrahunt. Denique qui anhelat ad fer-
uorem spiritus in dicendo, frustra nititur, nisi verè cum spi-
ritu vitam gerat, & rebus spiritualibus sedulò sit addictus.
Nam in his qui verè non sunt tales, feruor ille aduentitius,
qui aliquando apparet, est affectatus, non sincerus, nec verè
spiritualis, extrinsecus agitatur Concionatoris voces, & au-
res verberat Auditorum, sed neque horum, neque illius ani-
mas penetrat.

Curet vt attentum habeat Auditorem. Cap. IX.

Quod attinet ad ipsos Auditores etiam aliqua occurrunt
admonenda, præter ea, quæ alibi posita sunt. Inter quæ
illud primo loco dicamus, vt curet Orator noster attentum,
semper habere Auditorem; non enim solum in exordijs id
præstare oportet, sed magis adhuc inter dicendum. Imò ve-
rò tenenda est Ciceronis regula, præcepta principiorum in
tota oratione seruanda esse; nam & beneuolum, inquit, Audi-
torem facilius facere potero, cum sum in cursu orationis,
quàm cum omnia sunt inaudita. Docilem autem, non cum

Luc. 19.

2. Esdr. 1.

4. Reg. 3.

Impediméta
feruoris.Prudentia
erga Audi-
tores.

2. de Orat.

Qq 2 polli-